

scripti sunt post annum 819 (a), cum Amalario Trevirensi jam defuncto successisset Hettius. Confer quæ Sirmondus ad Caetanum, apud Labbeum de S. E. tom. I, pag. 692 seq., et tom. IV Operum Sirmondi, p. 643 seq. Epistolæ quoque sex, quas vulgavit Dacherius tom. VII Spicilegii, p. 164, et tom. III editionis novæ, pag. 330, quarumque ultima est de Observatione Quadragesimæ, non Trevirensis, sed eundem, qui de officiis scripsit, Amalarium habent auctorem. Et priores quidem, quæ de nomine Jesu tractant, sunt ultimum caput libri tertii de Offi-

ciis ecclesiasticis, quod in editionibus desideratur, sed notatur in indice capitum. Vide B. Ittigium de Bibliothecis Patrum, p. 213. Amalario autem Trevirensi Epistolam de Cæremoniis baptismi ad Carolum Magnum sub Alcuini nomine a Canisio tom. VI Antiquar. Lect., pag. 386, et tom. II editionis novæ, pag. 543, atque inter Alcuini Opera, p. 1151, vulgatam vindicat codex Petavianus, teste Sirmondo notis ad Theodulfi Aurelianensis librum de Ordine baptismi, tom. II Operum, pag. 943.

(a) Neque Metensem, neque Trevirensis episcopum, sed tertium quemdam Amalarium fuisse, qui circa annum 827 de Officiis ecclesiasticis scripserit, con-

tendit Blondellus, quem videsis libro de Episcopis, pag. 80. Eclogæ Amalarii abbatis editæ sunt a Maillonio tom. II Musei Italici, pag. 549, 550.

AMALARIJ EPISTOLA AD CAROLUM MAGNUM IMPERATOREM. DE CÆREMONIIS BAPTISMI.

(Apud Froben., Opp. B. Alcuini.)

MONITUM PRÆVIUM.

Celeberrimus scriptor Henricus Canisius, tom. VI Antiq. Lect., typis primo vulgavit ex cod. ms. bibliothecæ Weingartensis Epistolam de Cæremoniis baptismi ad Carolum imp. Aug. nomine auctoris destitutam, quam tamen is Alcuini nostri esse suspicabatur, tum propter dicendi genus Alcuini non absimile; tum propter illum, ad quem hæc Epistola missa est, qui sibi videbatur fuisse Carolus Magnus, Alcuinum hujusmodi quæstionibus exercere solitus. Judicium hoc seu conjecturam Canisii secutus cl. Quercetanus, ab eodem hanc epistolam mutuavit, et inter Opera Alcuini pag. 1151 et seqq. edi curavit. Verum utriusque Scriptoris errorem detexit celeberrimus rerum antiquarum scrutator Jac. Sirmondus, postquam is ex cod. Petaviano didicit, auctorem illius epistolæ nominari Amalarium episcopum, quem non alium esse recte judicabat quam Amalarium Trevirensis archiepiscopum, qui eo tempore quo quæstiones illæ de baptismi cæremoniis, quibus in hac epistola respondetur, a Carolo imp. ad omnes regni sui archiepiscopos per epistolam encyclicam, misse fuere, hoc est, anno circiter 812, illam cathedram tenebat. Quam suam sententiam Sirmondus ex ipso illius responsoriæ epistolæ contextu roboravit, in cuius fine scriptor se episcopum profitetur his verbis: « Dixisti, serenissime imperator, velle vos scire qualiter nos et suffraganei nostri doceremus populum de sacramento baptismi. » Cum igitur Alcuinus non fuerit episcopus vel archiepiscopus, habens sub se episcopos suffraganeos; et septem saltem annis ante scriptam Caroli imp. encyclicam in vivis esse desiderit, nemo non eruditorum calculo Sirmondi de auctore hujus epistolæ subscripsit.

Verum hisce ratiociniis deinceps non indigebimus; postquam hæc de Cæremoniis baptismi epistola, una cum encyclica Caroli Magni ad Amalarium Trevirensis episcopum nominatim directa; simul et altera, ejusdem imperatoris ad illam Amalarii responsoria ac laudatoria, detecta fuit in cod. ms. Tigurino octingentorum annorum, et mecum communicata ab eruditissimo D. Martino Gerbert, celeberrimi monasterii S. Blasii in Silva Hercinica tunc asceta multis laboribus litterariis claro, nunc ejusdem ob præclaras suas dotes insignis illius abbatix præsule et S. R. I. p̄ncipe. In illa enim Caroli epistola responsoria di-

serte Amalarium appellatur *Treforum* seu Trevirorum episcopus.

Igitur jam hic absque ulla de vero auctore hesitatione illam de Cæremoniis baptismi epistolam, quæ apud Quercetanum Alcuino fuit supposita, sub nomine Amalarii laudati Trevirorum archiepiscopi vulgamus. Operæ vero pretium duximus, ut simul illi adjungantur, quæ in præfato codice Tigurino per modum unius fasciculi, ab Amalario ad Petrum Nonantulæ abbatem, suum quondam in legatione Constantinopolitana socium directi, connexa habentur. Ex quibus animadvertent viri eruditi, Amalarium episcopum Trevirensis alia quædam scripsisse, et allegorice exposuisse, quæ ad divinum officium seu liturgiam ecclesiasticam pertinent, nimirum « de consentientia » seu convenientia, ut interpretator, « in toto nostro, » ut scribit in epistola ad Petrum abbatem, « officio, quod agitur in missa sive in psallendo, sive in situ, sive in qualitate, sive in quantitate, cum nostris authenticis, quos omnis Ecclesia colit. » Et: « de nocturnalibus officiis et de aliis quæ in die aguntur; » et « de Cœna Domini et Parasceve et Sabbato sancto. » Quæ causa esse potuit confusionis utriusque Amalarii, Trevirensis nimirum episcopi, et Metensis diaconi, in unum, ob utriusque idem nomen, idemque studium. Nolim vero hic illam de uno vel duobus Amalariis resuscitare controversiam, quam optime confecisse videtur V. C. Jac. Sirmondus in erudita epistola opinioni D. Caetani opposita, quæ exstat tom. IV Operum ejusdem Sirmondi, edit. Venet. 1728, pag. 461. Suspicio nihilominus Amalarium alterum Metensem plura e scriptis prioribus cognominis sui episcopi mutuassee et in sua transtulisse: multa etiam, quæ ad Amalarium Trevirensis pertinent in capitulis libri de divinis Officiis, pariter Alcuino suppositi, contineri. Suspicionem movet quod utroque Cæremoniæ divini Officii, ut plurimum per rationes mysticas exponantur, qua methodo se usum fuisse Amalarium Trevirensis profitetur in sua ad Petrum abbatem epistola. Verum ista eousque relinquere oportet, donec ex aliis codicibus adhucdam forte alicubi delitescens major his tenebris lux effulgeat.

Cæterum multa de Amalario hoc nostro, inquit Pagius ad annum 814, n. 31, commentitia circumferuntur; saltem multa adhucdam de ejus dignitate

sen auctoritate metropolitana, de anno adepti episcopatus, de die et anno obitus in obscuro latent. Illud ex Actis illius temporis certum est, quod anno 813, incipiente verna temperie cum Petro Nonantulano abbate in Orientem a Carolo Aug. pro pace cum Michaele imp. confirmanda directus fuerit, prout ex concordi narratione Annalistarum contemporaneorum, et maxime ex epistola Caroli ad Michaelem imp. nuper detecta constat. Certo insuper asserti posse pronuntiat Pagius loc. cit. et anno 811, n. 10, quod idem Amalarius Trevirensis Transalbianam Saxoniam erudierit, illuc in hunc finem anno 811 missus a Carolo Magno.

Initium episcopatus Amalarii Browerus in annum 810 reponit; illustrissimus D. ab Hontheim, tom. I Hist. Trevir., pag. 163, not., existimat, ex præcepto Ludovici Pii de anno 834, apud Lindenborgium Script. Septentrional. pag. 125, edit. recent., apparere, illum jam anno 809 archiepiscopum fuisse. De anno obitus Amalarii similiter nihil certi habemus. Masenius quidem in adnotat. 16 ad Annales Trevirenses Broweri mortem ejus consignat anno 814, laudatque probatissimos « Annales Trevirorum, quos ante annos trecentos Balduinus archiepiscopus ex archivo principali magna cura colligi jussit. » Cui sententiæ accedit Mabillonius libro xvii Annal. Bened., num. 26, nec contradicit Pagius ad hunc annum n. 31. Sunt tamen qui credunt, illum Amalarium, qui anno 825 cum Haltigario episcopo Cameracensi acta concilii Parisiensis in causa imaginum ad Ludovicum imp. detulit, fuisse episcopum Trevirensis; atque adeo hunc vitam usque ad illum annum 825 produxisse. (D. Bouquet, tom. VI Script. Rer. Gallic., pag. 341, not.) Verum huic opinioni obstat quod jam ante illum annum, nimirum anno saltem 816 vel 817 sedem Trevirensis tenuerit Amalarii successor Hetti, prout patet ex hujus epistola ad Frotharium Tulfensem episcopum, quam ipse D. Bouquet ibidem pag. 395 exhibet, scriptamque censet anno 817, quo Bernardus rex Italiæ contra Ludovicum Pium turbas ciere molitus est. Vide etiam aliam epistolam ejusdem ad eundem ibidem pag. 397, ad annum 819 ab ipso D. Bouquetio consignatam. Nos Masenii calculo adhæremus, donec meliora prodeant in lucem.

Quod metropolitanam auctoritatem Amalarii Trevirensis concernit, ipse in fine epistolæ de Cæremoniis baptismi imperatori modeste insinuat, nullam sibi hucusque datam fuisse potestatem in suffraganeos episcopos; ad quod imperator respondet, ut sicut hactenus Cæsaream ordinationem et dispositionem de ea re expectavit, ita ulterius eandem expectet, donec ad illius veniat colloquium. Ex quibus colligo metropolitanam auctoritatem Trevirensis episcopi eo tempore ex quibus causis, nescio, fuisse turbatam. Certe episcopi aliquot Metenses, Chrodogangus, Angilramus et Drogo, archiepiscopali honore et ipsi gavisi sunt. Fortassis tunc agebatur de transferenda metropolitana dignitate Treveris Metas? Verum de hoc alii curent. Nobis sufficit, nonnulla suggestisse, quæ eruditorum Trevirensium majore inquisitione digna censuimus.

Igitur quæ hic cum eruditus communicamus, sequenti ordine exhibemus. Primo loco collocamus Epistolam Petri abbatis monasterii Nonantulæ ad Amalarium hactenus ineditam, qua flagitat ad semitu Expositionis codicem in itinere maris, nimirum tempore legationis Constantinopolitanæ, compositum; et Expositionem de Fide et Scrutinio seu Baptismo. Hanc sequitur epistola Amalarii ad priorem responsoria, designans chartas ad Petrum mittendas. Ex his præcipua est, quam subjungimus, interrogatio Caroli imp. scire volentis qualiter ipse Amalarius et suffraganei sui doceant et instruant sacerdotes et

A plebem sibi commissam de baptismi sacramento. Hanc epistolam excipiet responsoria Amalarii ad singula interrogata de variis baptismi Cæremoniis, quæ illa ipsa epistola est quam Canisius Alcuino falsa, ut diximus, conjectura attribuit. Huic adjungimus Responsoriam Caroli Magni post lectam priorem ad Amalarium missam, pariter hucusque incognitam, in qua imperator promptam industriam sanamque doctrinam Amalarii laudat, et illum ad majora hortatur.

I.

* EPISTOLA VENERABILIS ABBATIS PETRI.

Domino et venerabili et mihi cum summo amore nominando Amalario præsuli almo, Petrus indignus abba, in Domino salutem.

Notum sit venerabili almitati tuæ quia propitiante Deo sani sumus; et sedulo in precibus existentibus [Forte, existimus] pro tua tuorumque sospitate: et humili prece tuam beatitudinem deposcimus ut pro nobis apud Deum intercessor existas. Et obsecramus tuam amabilem et inviolabilem charitatem, ut illum Expositionis codicem, quem dictante Spiritu sancto corde tuo in itinere maris exposuisti, nobis dirigere digneris, ad augmentum et statum sanctæ Ecclesiæ nostræ; ut qui legerint, et ædificati fuerint, pro te, beatissime pastor, Domino preces fundant. Iterum obsecro de illa Expositione, quam ipse de Fide et Scrutinio seu Baptisma, imperante piæ memoriæ domno Carolo, exposuisti, ut pariter dirigas. Hæc nostra postulatio [Forte, hac... postulatione] impleta magnam te apud Deum mercedem inveniri credas, et pro te plures oratores, et me indignos fratresque nostros in omnibus servientes, quidquid nobis tua veneranda almitas jusserit; et nobis de sanitate tua qui [Forte, quid] nuntiare digneris.

II.

RESPONSORIA AMALARII

AD PRÆCEDENTEM EPISTOLAM PETRI ABBATIS.

Desiderantissimo et reverentissimo ac sanctissimo, igitur et merito laudando Patri et fratri Petro grandævo, venerabili abbati [in] monasterio Nonantulæ, Amalarius exiguus in Domino perennem salutem.

Nuperrime suscepi a vestra sanctitate directam epistolam, plenam charitate et humilitate, in qua inter alia continebatur, ut meum, non tantum meum, sed et vestrum, quamvis parvum opusculum, quod inter æquoreas comminationes cudimus, vestræ celsitudini scriberem: in quo si quid dignum, si quid honestum, si quid rationale reperitur, non meæ nempe doctrinæ, sed vestris merito sanctis precibus deputantur. Unde oro, sanctissime Pater, quidquid in eo, temeritate mea faciente ac stulta præsumptione, irrationabiliter scriptum est, per vestram prudentiam correptionem habere mereatur, et nos indulgentiam apud omnes doctores. Scripsi enim quidquid mihi videbatur justum et honestum, non eo animo ceu valuerim omnem rectitudinem

* Scripta est hæc epistola post reditum Amalarii et Petri e Constantinopolitana legatione, anno 814, post obitum Caroli imp. Petrus in abbacia successit

Anselmo, qui obiit v Non. Martii 803. (Mabill., lib. xxvii Annal. Benedict., num. 22.) Petrus vero diem ultimum clausit anno 821. (Mabil., lib. 29, num 15.)

præsumpti operis indagare, sed ut tangerem meo incepto utros [Forte, viros] industrios, qui facillime possent rei veritatem dilucidare ejus, quam vehementer desiderabam.

Scripti, ut nostis, quod illos arbitrabar imitari qui in choro stant et cantant intrante episcopo in ecclesiam, ut postea sequenti opere demonstrabitur, quæ conscientia [Forte, consentientia] esset [in] toto nostro officio, quod agitur in missa, sive in psallendo, sive in cith, sive in quodlibet, sive in quantitate cum nostris authenticis, quos omnis Ecclesia colit; reputans apud me nihil statutum esse in Ecclesia, neque ante anticos [antiquos] Patres, neque apud recentiores, quod ratione careat. Si enim gentiles argumentantur [Forte, arguantur] ludos aliquos suos allegorice promere (sicut aleatores, qui perhibent tribus tessæris suis tria tempora significari, præteritum et futurum; et vias eorum senario numero distinguunt propter sex ætates hominum, quanto magis Christianam industriam ac rationem [Ms., orationem] sibi a Deo concessam nullo modo excederet frustra aliquid statuere? Non ideo exemplum de gentilibus posui, ut eos imitemur; sed si illi hoc vel illud argumentantur [Forte, arguantur] rationis, quanto magis totum, quod rationis est, Christianus sequi debet, qui summæ rationi Deo se sponsorem facit. Non ideo Dominus villicum iniquitatis laudatum esse dicit, ut illum imitemur, sed si ille ex villicatu iniquitatis prudenter sibi in futurum providit, quanto magis oportet Christianum ex justis censibus acquirere, qui eum recipient in æterna tabernacula? Rogo, Pater, ut non ad publicas aures libellus noster mittatur, ne iniret in dentes obtrektorum, neque cachinnis superborum per auras resultans de humillima doctrina paupertatis nostræ. Quoniam non me præfero magistrum de hac scriptiõne, sed discipulum inquirentem quod diligo scire.

Addit etiam sanctitas vestra in epistola commemorata scedas, quas legisti missas ad domnum Carolum imperatorem a nostra parvitate, de Scrutinio et Baptisterio, prædicto operi innectere, quod non distuli, præponens illud, quoniam antea quisquis catechizatur et baptizatur quam perveniet ad sacros ordines. Addidi etiam et ipsas epistolas, quas gloriosissimus imperator memoratus misit nobis; in prima nos excitans ad id faciendum, in secunda præbens auctoritatem operi facto. Similiterque vos precor, ut non pigeat dilectionem vestram perlegere ea que modo addimus, et ille non legit, ut sicut ea quæ ipse legit, sic et hæc quæ vobis leguntur, ex vestra sancta auctoritate corrigantur, quæ corrigenda sunt, et firmentur, quæ firmanda sunt. Mihi que libuit vestram epistolam operi vobis specialiter directo præponere cum versibus quibusdam marinis. Vos enim meum nullum latere volo. Pertractavi, postquam corpore

^a Hæc est epistola sub eodem tenore ad alios quoque regi archiepiscopos anno circiter 812 missa; restant quoque aliquorum responsiones apud Balu-

A sequestrati sumus, aliqua inquirere de Nocturnis officii et de aliis quæ in die aguntur; et de Cena Domini et Parasceve et Sabbato sancto. Ad quod si vestræ orationes meae perdixerint, credo meis motibus adesse et adfuturam fore misericordiam Domini. Valete in Christo!

III.

• INTERROGATIO CAROLI IMPERATORIS.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Carolus serenissimus Augustus a Deo coronatus, Magnus, pacificus imperator, Romanum gubernans imperium, qui et per misericordiam Dei rex Francorum et Longobardorum, Amalario venerabili episcopo, æternam in Domino salutem.

B Sæpius tecum, imo et cum cæteris collegis [Pea. addit tuis] familiare colloquium, de utilitate sanctæ Dei Ecclesiæ habere voluissimus, si absque molestia corporali id efflci potuisset. Sed quamvis sanctitatem tuam in divinis rebus tota intentione vigilare non ignoremus, omittere tamen non possumus, quia tuam devotionem, sancto incitante Spiritu, nostris apicibus compellemus atque commoneamus, ut magis ac magis in sancta Dei Ecclesia studiose ac vigilantia cura laborare studeas in prædicatione sancta et doctrina salutari; quatenus per tuam devotissimam solertiam Verbum vitæ æternæ crescat et currat, et multiplicetur numerus populi Christiani in laudem et gloriam Salvatoris nostri Dei.

C Nosse namque [At., itaque] per tua scripta, aut per te ipsam volumus, qualiter tu et suffraganei tui doceatis et instruat is sacerdotes Dei [et] plebem vobis commissam de baptismi sacramento, id est, cur primo infans catechuminus efficitur; vel quid sit catechuminus? Deinde per ordinem omnia quæ aguntur. De scrutinio, quid sit scrutinium? Et de symbolo, quid [At., quæ] sit ejus interpretatio, secundum Latinos? De credulitate, quomodo credendum sit in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus natum et passum; et in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam catholicam, et cætera quæ sequuntur in eodem symbolo? De abrenuntiatione Satanae et de omnibus operibus ejus atque pompis, quid sit abrenuntiatio, vel quæ opera diaboli et pompæ? Cur exsufflatur [At., insufflatur], et cur exorcizatur? Cur catechuminus accipit salem? Quare tangantur nares, pectus ungetur oleo? Cur scapula [Ms., spatula] signentur [At., scapulae lavantur]? Quare pectus et scapulae linuntur? Cur albis induitur vestimentis? Cur sacro chrismate caput perungitur, et mystico tegitur velamine, vel corpore et sanguine Dominico confirmatur?

D Hæc omnia subtili indagine perscripta nobis, sicut diximus, nuntiare satage: vel si ita tenes et prædices, aut si in hoc quod prædicas, teipsum custodias. Bene valete [At., vale] et ora pro nobis.

zium, Mabiltonium, Martene, Pezium. Ex quibus lectiones variantes hausimus. Vide vero Pagium ad annum 812, num. 12 et 13.

IV.

RESPONSIO AMALARII EPISCOPI.

Gloriosissimo et excellentissimo Augusto, a Deo coronato, Carolo serenissimo; vita salusque perpetua.

Domine mi Christianissime Imperator. Misistis ad servulum vestrum inquisitiones, secundum vestram misericordiam, de sacro baptismate, per ordinem interrogantes cur unaquæque res agatur in baptisterio ut in scrutinio: sicut in omnibus Christi exemplum sequimur, sic et in isto; qui ad hoc interrogavit Philippum, ut doteret, dicens: *Unde ememus panes, ut manducet hi* (Joan. vi, 5)? Tamen, ut Evangelista ait: *Ipsæ enim sciebat quid esset facturus*. Quanquam idoneus non sim vestræ interrogalloni respondere, tamen inobedientem me non oportet esse, quin omnibus sensibus et intellectu meo vestris sanctis jussionibus obtemperem. Ideoque quod conjicere possumus [Al., potuimus], scripsimus de his rebus quæ vestra dominatio interrogavit, et quod in promptu invenimus in dictis sanctorum Patrum, illuc magis aciem mentis direximus ex his quæ admonitioni vestræ congrua videbamus. Nos vero quanquam ignari simus, non cessamus pro vobis et vestra misericordia, quam exercetis in omnes Dei cultores, gratias Deo agere, et stabilitatem atque sapientiam imprecari vestro regimini; quarum interrogationum prima hæc consistit: Cur infans catechumenus fiat ante baptismum?

De catechumenis

Scimus enim, excellentissime imperator, omnes homines sub peccati jugo teneri ab ipso articulo natiuitatis ejus, usque ad secundam natiuitatem; et veridicam esse sententiam Psalmistæ, qui inquit, *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea* (Psal. L, 7). Et hoc est propter inobedientiam primi hominis et ejus transgressionem, a quo ducimus originem carnalem: et non posse nos reformari ad imaginem ejus qui nos creavit, nisi per salutare baptismi, quod nondum accepimus; neque patet aditus regni cœlorum, nisi renascamur *ex aqua et Spiritu sancto* (Joan. iii, 5). Sumus enim ante baptismum in tenebris ignorantie; in desideriis carnis ambulantes, facimus ea quæ non conveniunt: vivimus secundum veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Ideoque qui desiderat secundum novum hominem reformari, necesse est ut instruat a doctoribus Ecclesiæ, qualis ante baptismum sit; qualis post baptismum futurus per Dei gratiam, ut de tenebris peccatorum in lucem veritatis convertatur; relicto nomine falsorum deorum colat unum Deum vivum et verum. Et postquam hæc percepit a catholico doctore, catechumenus dicitur, [id est] *instructus sive auditor*.

Non possumus cognoscere veritatem, antequam sciamus quid sit falsum. Igitur oportet nos docere illum, a quo recesserit peccando, et in quo errore permaneat: et postea in quem oporteat credere, et

Edit., sacrum fronte, absque sensu; Canis., sacrum frontem.

A fidem tenere per opera charitatis. Et sicut Augustinus ait in libro de Fide et Operibus (Cap. 27, num. 49): « Sic catechizandos eos qui baptismum petunt, ut non solum audiant atque suscipiant quid credere, verum etiam qualiter debeant vivere: sic promitti fidelibus vitam æternam, ut non etiam per fidem mortuam, quæ sine operibus salvare non potest, ad eam se quisque posse pervenire arbitretur, sed per illam fidem gratiæ, quæ per dilectionem operatur. » De qua instructione, si quis vult, satis reperire potest in Augustino de catechizandis rudibus. Super parvulos orationem faciant [Ms., facimus], ut cæcitas cordis in eis depellatur, dirumpantur laquei Satanae, quibus fuerant colligati, et idonei efficiantur per incrementa et ministrationem membrorum ea cognoscere quæ dimittenda sunt, et quæ tenenda.

De scrutinio.

In scrutinio quippe facimus signum crucis super pueros, sicut invenimus scriptum in Romano Ordine, et genuflexionem et adjurationem [Edit., admirationem]; et docemus orationem Dominicam patris et matris, ut et ipsi similiter faciant, quos suscepturi sunt a sacro baptismate. Similiter docemus symbolum, quod *signum* in nostra lingua vertitur, vel *cognitio*. Quando dividebantur apostoli per totum orbem prædicationis causa, dederunt illud [signum] prædicationis, ut si quis talia confiteretur qualia ibi dicuntur, cognitionem daret se a Christi apostolis sive a successoribus eorum didicisse.

Cur in fronte faciamus signum.

Sedes verecundiæ in fronte solet esse. Siquidem Judæi in fronte erubescunt credere in illum quem norunt crucifixum, ut Paulus apostolus ait: *Nos autem prædicamus Christum crucifixum Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam* (I Cor. 1, 23). Sed nos credimus per Crucifixum salvari, de cujus nomine Judæi erubescunt, cujus nos nomine credimus moniri; atque ideo in fronte signum crucis facimus, ubi sedes verecundiæ est, sicut jam diximus.

Quali signo signemus nos.

Et non alio signo signamus nos, nisi signo crucis; quia Dominus in carne natus vexillum crucis, quo suorum frontes a signaret, afferens, ut destrueret mortis imperium; et per tale signum recognoscat contraria potestas, principatum se perdere in istis, quos Deus vocavit ad gratiam baptismi. Illud signum faciunt in frontibus eorum presbyteri, acolythi, patrini et matris. Scribitur in ædificatione templi, quam vidit Ezechiel specialiter esse *fenestras obliquas in thalamis et in frontibus eorum, qui erant intra portam undique per circuitum* (Ezech. xl, 16). Quod sic exponit beatus Gregorius (Lib. ii in Ezech., homil. 5, num. 49): « Notandum vero, inquit, quod intra portam undique per circuitum fenestræ obliquæ esse memorantur. Non enim contemplationis gratia suminis datur, et minimis non datur, sed

sæpe [hanc] summi, sæpe minimi, sæpius remoti, aliquando etiam conjugati percipiunt. »

Cur septies scrutinium agatur.

Scrutinium fit ante Pascha septies; septenario enim numero sæpe universitas designatur; sicut Joannes scribit *septem Ecclesiis* (Apoc. 1, 4) quæ sunt in Asia. Per has enim septem Ecclesias omni Ecclesiæ scribit. Septies perscrutantur [id est, perfecte perscrutantur], si ea fixa mente teneant, quæ audierunt a magistro; et quodammodo quasi tenebræ fugantur a catechumeno, ut in profectu scrutini illuminentur ipsi catechumeni; unde et in scrutinio acolythis plurimum ministerium impenditur, qui accensores sunt luminum. Et ideo autumavimus nos in priore oratione dicere: *Omnem cæcitatem cordis ab eo expelle*; et in ista, quæ posita [Ms., quæ postea] dicitur in scrutinio, *æternam ac justissimam pietatem tuam*, dicimus: *Ut digneris eos illuminare lumine intelligentiæ tuæ.*

De genuflexione.

Genuflexionem pro his facimus, sicut Stephanus fecit, qui nondum baptizati erant, inquires: *Domine mi, ne statuas illis hoc peccatum* (Act. vii, 59), quia nesciunt quid faciunt. Similiter pro istis oramus, ut Deus illis non imputet quod tandiu erraverunt et jacuerunt in peccatis, sed secundum magnam misericordiam suam eos ad baptismi gratiam perducatur.

De oratione Dominica.

Orationem Dominicam sic docemus: Dominus docuit discipulos hanc orationem, ne superflua peterent, et ea quæ ad eorum salutem non pertinent. Septem petitiones sunt in hac oratione Dominica. Tres pertinent ad æternitatem, quatuor ad necessaria nostra hujus temporis, quæ in isto mundo [Ms., modo] continentur. *Pater noster qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum.* Te Patrem Deum invocamus, qui voluisti nos facere tibi filios adoptivos, et in animabus justis sedem vis habere, ut sanctitas nominis tui, quæ apud te est, maneat in nostro pectore. *Adveniat regnum tuum.* Deficiat quotidie regnum diaboli, crescatque tuum. Vel illo modo, sicut clamant in Apocalypsi: *Usquequo, Domine, sanctus et verus non judicas et vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra* (Apoc. vi, 10)? Quod ita expositum videmus in libro domni Bedæ (Beda in cap. vi Apoc.); « Non hoc odio inimicorum, pro quibus in hoc sæculo rogaverunt, orant; sed amore æquitatis, quo ipsi Judici, ut prope positi, concordant, diem judicii, quo peccati regnum destruat, et resurrectionem extinctorum corporum advenire precantur. Nam et nos in præsentem, cum pro inimicis orare jubemur, dicimus tamen Domino orantes: *Adveniat regnum tuum.* » *Fiat voluntas tua, sicut in cælo et in terra.* Per cælum spiritualem creaturam intelligimus; per terram, corporalem. Ita fiat, Deus Pater, voluntas tua, ut ea quæ animo cogitamus bona, perficere valeamus opere per corpus. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Semper quando nos sumus in hoc sæculo, dignare ministrare

A nobis omnia necessaria. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Quotidie peccamus, et ideo necesse est nobis dicere quotidie: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Te donante, Deus, molle sit cor nostrum, ut cito ignoscamus, et tu ignoscas. *Et ne nos inducas in tentationem.* Ne permittas nos a diabolo ita tentari, ut superemur. *Sed libera nos a malo*, id est, a peccatis quæ gessimus.

De symbolo.

Symbolum autem sic: *Credo in Deum Patrem omnipotentem.* In Dominum vivum et verum, Patrem æternum æterni geniti. *Omnipotentem*, qui et peccatoribus reddet supplicia secundum sua merita, et justis præmia. *Creatorem cæli et terræ*, id est, spiritualis creaturæ et corporalis. *Et in Jesum Christum Filium ejus.* In Salvatore, unctum. *Filium ejus [Unicum Dominum nostrum].* Quia solus nos redemit pretioso sanguine suo, qui per Isaiam dixit: *Torcular calcavi solus et de gentibus non est vir mecum* (Isa. lxiii, 3). *Natum in tempore novissimo, ex Maria virgine.* *Passum pro nostra salute sub Pontio Pilato*; id est, sub præside Pilato, qui de Ponti insula fuit. *Crucifixus*, in cruce suspensus. *Mortuus*, corporali morte; *et sepultus corpore triduo.* *Descendit ad inferna*, anima tantum. *Tertia die resurrexit a mortuis*; corpore resurrexit morte destructa. *Ascendit ad cælos*, apostolis videntibus, in forma qua venturus est ad judicium. *Ascendit ad cælos*, qui nunquam defuit cælestibus sedibus. *Sedet ad dextram Dei omnipotentis*, id est, regnat in regno Patris sui, in quo nihil sinistrum manet et manebit. *Inde venturus judicare vivos et mortuos.* Eam formam quam Judæi crucifixerunt, impiis et justis demonstraturus; justis vero eam formam tantum quam Judæi increduli non cognoverunt. *Judicare vivos et mortuos*, justos et peccatores, unumquemque secundum facta ejus. *Credo in Spiritum sanctum*, qui aliquo modo [Ms., aliquando] *donum Dei* dicitur, et amor Patris et Filii, sive communicatio: in quo dono fit remissio omnium peccatorum. Ideoque *qui blasphemaverit in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro* (Matth. xii, 32; Marc. iii, 29). *Sanctam Ecclesiam catholicam*, universalem congregationem justorum, et unitatem fidei credimus esse. *Sanctorum communionem*, in vinculo pacis unitatem Spiritus servare credo. *Remissionem peccatorum*, quæ, sicut diximus, fit in dono Spiritus sancti. *Carnis resurrectionem*; septimam sabbati credo justos recipere absolutos a corpore terreno, et erunt in magno gaudio secundum uniuscujusque mansionem; atque expectare octavum diem, in quo corpora sua recipiant integra atque perfecta: impii ad supplicium, justi ad vitam æternam [Vere et absque dubitatione ita credimus].

De exorcizatione.

Exorcizatur, id est, adjuratur, sive increpatur diabolus, sub quo sunt omnes qui cum peccato nascuntur, ut recedat a Dei creatura [Edit., a Dei natura].

De exsufflatione.

Exsufflatur itaque, quia tali dignus est ignominia desertor antiquus.

De sale.

In ipso scrutinio benedictum salem ori imponimus post primam orationem, qua dicitur: *Omnipotens sempiternæ Deus, respicere dignare super hunc famulum tuum, quem ad rudimenta fidei vocare dignatus es*, et reliqua. Ut postquam instructus fuerit a magistro ecclesiastico, recognoscat verba sua condita debere esse sale sapientiæ, sicut Paulus apostolus scribit ad Colossenses: *Sermo vester in gratia sale sit conditus, ut sciatis, quomodo oporteat vos unicuique respondere* (Col. iv, 6).

Quomodo fiat novissimum scrutinium.

Et illud scrutinium finitur sabbato ante Pascha. Ipso die facimus septimum scrutinium, sicut in Romano Ordine invenimus scriptum, et legimus super illos: *Nec te latet Satanæ.*

De tactu narium et aurium.

Post hanc lectionem tangimus eorum aures et nares, et dicimus eis: *Epheta, in odorem suavitatis.* Nares tangimus, ut admoneantur, quandiu spiritum hujus vitæ trahunt, semper in his perseverent, quæ jam didicerunt et adhuc discunt ab ore catholicorum virorum; et ideo sputo presbyteri tanguntur. Similiter dicimus de auribus, quasi dicat presbyter: *fidem, quam ab isto ore didicisti, et quæ per aures intravit ad animam, quandiu spiritum vitæ hujus naribus trahis, semper tenere memento, ut dicere possis cum Paulo apostolo: Christi bonus odor sumus* (II Cor. ii, 15). Et iterum dicat auribus: *Aures istæ, Deo miserante, semper apertæ sint ad intelligenda verba disciplinæ Dei; ut dicere possit: In obaudiu auris obedivi tibi* (Psal. xvii, 45).

De unctione scapulae et pectoris.

Postea tangimus de oleo sancto scapulas et pectus, et dicimus eis: *Abrenuntias Satanæ?* et cætera quæ sequuntur. Per oleum namque misericordiam Dei novimus signari. [Quos autem per oleam, nisi misericordes accipimus], quia Græce *eleos* [ἔλεος], Latine *misericordia* interpretatur. In scapulis, sive in humeris fortitudinem brachii terreni hominis ponimus. Brachia operantur et manus, quæ in brachiis positæ sunt; et ideo autumamus per scapulas designari fortia opera hominum; et per pectus, ubi quodammodo consistit cubiculum cogitationum, volumus designari bonas cogitationes. *Oleo sancto*, id est misericordia Dei, unguuntur, ut sciant semper deprecari misericordiam Dei, ut dirigat corda et opera eorum in charitate Dei et patientia Christi, ut recognoscant se non aliter bonum operari posse, neque velle, nisi per misericordiam Dei.

De abrenuntiatione.

Interrogamus illos quos ante instruximus in fide, et quos postea scrutati sumus, si adhuc permansissent in his quæ primitus didicerunt; et si se cæcos cognovissent, et modo prosperasse ad lumen, eo quod perfecte, id est septies, illos scrutati sumus: si ab-

A renuntient, id est, contradicant Satanæ contrariæ potestati, et omnibus operibus ejus et omnibus pompis ejus. Dicimus illi: *Contradic Satanæ, cum propheta David: Obliviscere populum tuum et domum patris tui* (Psal. xliv, 11). Postea et omnibus operibus ejus, quæ sunt fornicatio, idolorum servitus, veneficia, homicidia, ebrietates, comessationes, et his similia. Quæ quamvis ad carnis voluptates pertineant, tamen opera sunt Satanæ, quorum suasor et investigator est occultus. Hæc sunt quæ regnant in diabolo sine carne: superbia, invidia, inimicitia, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ et reliqua. Quamvis ea Apostolus (Galat. v, 19 seq.) *opera carnis* dicat, tamen sine carne regnant in diabolo; et sunt quodam modo opera carnis, quia sunt opera hominis: et homo vivendo secundum semetipsum, hoc est secundum hominem, factus est similis diabolo, quia et ille secundum seipsum vivere voluit. Hæc opera Satanæ dicimus, quorum aliquorum suasor et instigator est, aliquorum caput et origo. Novissime: *et omnibus pompis ejus*, quæ sunt inanis jactantia, homines terreni, canora musica, in quibus sæpe solvitur et mollitur Christianus vigor; spectacula turpia vel superflua, et reliqua. Deinde perscrutamur paternos et maternas, si possunt cantare Dominicam orationem et symbolum, sicut præmonuimus: ac postea per ordinem, sicut in Romano Ordine scriptum est, sacrum officium peragimus, usque ad sacratissimum opus baptismatis.

Recapitulatio.

Is qui baptizandus est jam catechumenus, id est, instructus [*F. deest esse debet*], ut recognoscat errorem pristinum et intelligat lucem veritatis. Accipit salem sapientiæ, ut turpiloquia declinaret. Adjuratus est diabolus, qui fuit in illo, cum signo crucis, ut recedat a Dei famulo: et inde fit genuflexio ad Deum, ut Deus illum expellat a suo vocato. Orare pro semetipso jam doctus est in oratione Dominica. Quomodo credere oporteat, jam audivit in symbolo. Admonitus est per sputum presbyteri, ut quandiu spiritum vitæ hujus naribus trahit, fidem, quam audivit per aures, teneat. Post auditam fidem ungitur inter scapulas et pectus, ut Dei misericordia cogitationes bonæ et opera corroborentur in eo, et recedat ab omni malo, quod ad membra Satanæ pertinet; et faciat bonum; et confiteatur se credere in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus, natum ex Patre ante omnia sæcula; factum ex muliere in tempore novissimo: et in Spiritum sanctum, et reliqua. Sicque conjungitur [*F. deest Ecclesiæ*] sacro fonte baptismatis.

De unctione capitis.

Post hoc salutare lavacrum linitur caput ejus sacro chrismate, unde sacerdotes et reges unctos esse novimus in Veteri Testamento. Ut intelligat baptizatus regale ac sacerdotale ministerium se accepisse, quia illius corpori adunatus est, qui Rex summus et Sacerdos est verus: et regnum sperare

sæpe [hanc] summi, sæpe minimi, sæpius remoti, aliquando etiam conjugati percipiunt. »

Cur septies scrutinium agatur.

Scrutinium fit ante Pascha septies; septenario enim numero sæpe universitas designatur; sicut Joannes scribit *septem Ecclesiis* (Apoc. 1, 4) quæ sunt in Asia. Per has enim septem Ecclesias omni Ecclesiæ scribit. Septies perscrutantur [id est, perfecte perscrutantur], si ea fixa mente teneant, quæ audierunt a magistro; et quodammodo quasi tenebræ fugantur a catechumeno, ut in profectu scrutini illuminentur ipsi catechumeni; unde et in scrutinio acolythis plurimum ministerium impenditur, qui accensores sunt luminum. Et ideo autumavimus nos in priore oratione dicere: *Omnem cæcitatem cordis ab eo expelle*; et in ista, quæ posita [Ms., quæ postea] dicitur in scrutinio, *æternam ac justissimam pietatem tuam*, dicimus: *Ut digneris eos illuminare lumine intelligentiæ tuæ.*

De genuflexione.

Genuflexionem pro his facimus, sicut Stephanus fecit, qui nondum baptizati erant, inquit: *Domine mi, ne statuas illis hoc peccatum* (Act. vii, 59), quia nesciunt quid faciunt. Similiter pro istis oramus, ut Deus illis non imputet quod tandiu erraverunt et jacuerunt in peccatis, sed secundum magnam misericordiam suam eos ad baptismi gratiam perducatur.

De oratione Dominica.

Orationem Dominicam sic docemus: Dominus docuit discipulos hanc orationem, ne superflua peterent, et ea quæ ad eorum salutem non pertinent. Septem petitiones sunt in hac oratione Dominica. Tres pertinent ad æternitatem, quatuor ad necessaria nostra hujus temporis, quæ in isto mundo [Ms., modo] continentur. *Pater noster qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum.* Te Patrem Deum invocamus, qui voluisti nos facere tibi filios adoptivos, et in animabus justis sedem vis habere, ut sanctitas nominis tui, quæ apud te est, maneat in nostro pectore. *Adveniat regnum tuum.* Deficiat quotidie regnum diaboli, crescatque tuum. Vel illo modo, sicut clamant in Apocalypsi: *Usquequo, Domine, sanctus et verus non judicas et vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra* (Apoc. vi, 10)? Quod ita expositum videmus in libro domni Bedæ (Beda in cap. vi Apoc.); « Non hoc odio inimicorum, pro quibus in hoc sæculo rogaverunt, orant; sed amore æquitatis, quo ipsi Judici, ut prope positi, concordant, diem judicii, quo peccati regnum destruat, et resurrectionem extinctorum corporum advenire precantur. Nam et nos in præsentem, cum pro inimicis orare jubemur, dicimus tamen Domino orantes: *Adveniat regnum tuum.* » *Fiat voluntas tua, sicut in celo et in terra.* Per cælum spiritualem creaturam intelligimus; per terram, corporalem. Ita fiat, Deus Pater, voluntas tua, ut ea quæ animo cogitamus bona, perficere valeamus opere per corpus. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Semper quando nos sumus in hoc sæculo, dignare ministrare

A nobis omnia necessaria. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Quotidie peccamus, et ideo necesse est nobis dicere quotidie: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Te donante, Deus, molle sit cor nostrum, ut cito ignoscamus, et tu ignoscas. *Et ne nos inducas in tentationem.* Ne permittas nos a diabolo ita tentari, ut superemur. *Sed libera nos a malo*, id est, a peccatis quæ gessimus.

De symbolo.

Symbolum autem sic: *Credo in Deum Patrem omnipotentem.* In Dominum vivum et verum, Patrem æternum æterni geniti. *Omnipotentem*, qui et peccatoribus reddet supplicia secundum sua merita, et justis præmia. *Creatorem cæli et terræ*, id est, spiritualis creaturæ et corporalis. *Et in Jesum Christum Filium ejus.* In Salvatore, Unctum. *Filium ejus [Unicum Dominum nostrum].* Quia solus nos redemit pretioso sanguine suo, qui per Isaiam dixit: *Torcular calcavi solus et de gentibus non est vir mecum* (Isa. lxxiii, 3). *Natum* in tempore novissimo, *ex Maria virgine.* *Passum* pro nostra salute *sub Pontio Pilato*; id est, sub præside Pilato, qui de Ponti insula fuit. *Crucifixus*, in cruce suspensus. *Mortuus*, corporali morte; *et sepultus* corpore triduo. *Descendit ad inferna*, anima tantum. *Tertia die resurrexit a mortuis*; corpore resurrexit morte destructa. *Ascendit ad cælos*, apostolis videntibus, in forma qua venturus est ad judicium. *Ascendit ad cælos*, qui nunquam defuit cælestibus sedibus. *Sedet ad dextram Dei omnipotentis*, id est, regnat in regno Patris sui, in quo nihil sinistrum manet et manebit. *Inde venturus judicare vivos et mortuos.* Eam formam quam Judæi crucifixerunt, impiis et justis demonstraturus; justis vero eam formam tantum quam Judæi increduli non cognoverunt. *Judicare vivos et mortuos*, justos et peccatores, unumquemque secundum facta ejus. *Credo in Spiritum sanctum*, qui aliquo modo [Ms., aliquando] *donum Dei* dicitur, et amor Patris et Filii, sive communicatio: in quo dono fit remissio omnium peccatorum. Ideoque *qui blasphemaverit in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro* (Matth. xii, 32; Marc. iii, 29). *Sanctam Ecclesiam catholicam*, universalem congregationem justorum, et unitatem fidei credimus esse. *Sanctorum communionem*, in vinculo pacis unitatem Spiritus servare credo. *Remissionem peccatorum*, quæ, sicut diximus, fit in dono Spiritus sancti. *Carnis resurrectionem*; septimam sabbati credo justos recipere absolutos a corpore terreno, et erunt in magno gaudio secundum uniuscujusque mansionem; atque expectare octavum diem, in quo corpora sua recipiant integra atque perfecta: *impii ad supplicium, justi ad vitam æternam* [Vere et absque dubitatione ita credimus].

De exorcizatione.

Exorcizatur, id est, adjuratur, sive increpatur diabolus, sub quo sunt omnes qui cum peccato nascuntur, ut recedat a Dei creatura [Edit., a Dei natura].

De exsufflatione.

Exsufflatur itaque, quia tali dignus est ignominia desertor antiquus.

De sale.

In ipso scrutinio benedictum salem ori imponimus post primam orationem, qua dicitur: *Omnipotens sempiternus Deus, respicere dignare super hunc famulum tuum, quem ad rudimenta fidei vocare dignatus es*, et reliqua. Ut postquam instructus fuerit a magistro ecclesiastico, recognoscat verba sua condita debere esse sale sapientiæ, sicut Paulus apostolus scribit ad Colossenses: *Sermo vester in gratia sale sit conditus, ut sciatis, quomodo oporteat vos unicuique respondere* (Col. iv, 6).

Quomodo fiat novissimum scrutinium.

Et illud scrutinium finitur sabbato ante Pascha. Ipso die facimus septimum scrutinium, sicut in Romano Ordine invenimus scriptum, et legimus super illos: *Nec te latet Satanas*.

De tactu narium et aurium.

Post hanc lectionem tangimus eorum aures et nares, et dicimus eis: *Epheta, in odorem suavitatis*. Nares tangimus, ut admoneantur, quandiu spiritum hujus vitæ trahunt, semper in his perseverent, quæ jam didicerunt et adhuc discunt ab ore catholicorum virorum; et ideo sputo presbyteri tanguntur. Similiter dicimus de auribus, quasi dicat presbyter: *fidem, quam ab isto ore didicisti, et quæ per aures intravit ad animam, quandiu spiritum vitæ hujus naribus trahis, semper tenere memento, ut dicere possis cum Paulo apostolo: Christi bonus odor sumus* (II Cor. ii, 15). Et iterum dicat auribus: *Aures istæ, Deo miserante, semper apertæ sint ad intelligenda verba disciplinæ Dei; ut dicere possit: In obaudiu auris obedivi tibi* (Psal. xvii, 45).

De unctione scapulae et pectoris.

Postea tangimus de oleo sancto scapulas et pectus, et dicimus eis: *Abrenuntias Satanæ?* et cætera quæ sequuntur. Per oleum namque misericordiam Dei novimus signari. [Quos autem per oleam, nisi misericordes accipimus], quia Græce *eleos* [ἔλεος], Latine *misericordia* interpretatur. In scapulis, sive in humeris fortitudinem brachii terreni hominis ponimus. Brachia operantur et manus, quæ in brachiis positæ sunt; et ideo autumamus per scapulas designari fortia opera hominum; et per pectus, ubi quodammodo consistit cubiculum cogitationum, volumus designari bonas cogitationes. *Oleo sancto*, id est misericordia Dei, unguuntur, ut sciant semper deprecari misericordiam Dei, ut dirigat corda et opera eorum in charitate Dei et patientia Christi, ut recognoscant se non aliter bonum operari posse, neque velle, nisi per misericordiam Dei.

De abrenuntiatione.

Interrogamus illos quos ante instruximus in fide, et quos postea scrutati sumus, si adhuc permansissent in his quæ primitus didicerunt; et si se cæcos cognovissent, et modo prosperasse ad lumen, eo quod perfecte, id est septies, illos scrutati sumus: si ab-

renuntient, id est, contradicant Satanæ contrariæ potestati, et omnibus operibus ejus et omnibus pompis ejus. Dicimus illi: *Contradic Satanæ, cum propheta David: Obliviscere populum tuum et domum patris tui* (Psal. XLIV, 11). Postea et omnibus operibus ejus, quæ sunt fornicatio, idolorum servitus, veneficia, homicidia, ebrietates, comessationes et his similia. Quæ quamvis ad carnis voluptates pertineant, tamen opera sunt Satanæ, quorum suasor et investigator est occultus. Hæc sunt quæ regnant in diabolo sine carne: superbia, invidia, inimicitia, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ et reliqua. Quamvis ea Apostolus (Galat. v, 19 seq.) *opera carnis* dicat, tamen sine carne regnant in diabolo; et sunt quodam modo opera carnis, quia sunt opera hominis: et homo vivendo secundum semetipsum, hoc est secundum hominem, factus est similis diabolo, quia et ille secundum seipsum vivere voluit. Hæc opera Satanæ dicimus, quorum aliquorum suasor et instigator est, aliquorum caput et origo. Novissime: *et omnibus pompis ejus*, quæ sunt inanis jactantia, homines terreni, canora musica, in quibus sæpe solvitur et mollitur Christianus vigor; spectacula turpia vel superflua, et reliqua. Deinde perscrutamur paternos et maternas, si possunt cantare Dominicam orationem et symbolum, sicut præmonuimus: ac postea per ordinem, sicut in Romano Ordine scriptum est, sacrum officium peragimus, usque ad sacratissimum opus baptismatis.

Recapitulatio.

Is qui baptizandus est jam catechumenus, id est, instructus [*F. deest esse debet*], ut recognoscat errorem pristinum et intelligat lucem veritatis. Accipit salem sapientiæ, ut turpiloquia declinaret. Adjuratus est diabolus, qui fuit in illo, cum signo crucis, ut recedat a Dei famulo: et inde fit genuflexio ad Deum, ut Deus illum expellat a suo vocato. Orare pro semetipso jam doctus est in oratione Dominica. Quomodo credere oporteat, jam audivit in symbolo. Admonitus est per sputum presbyteri, ut quandiu spiritum vitæ hujus naribus trahit, fidem, quam audivit per aures, teneat. Post auditam fidem ungitur inter scapulas et pectus, ut Dei misericordia cogitationes bonæ et opera corroborentur in eo, et recedat ab omni malo, quod ad membra Satanæ pertinet; et faciat bonum; et confiteatur se credere in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus, natum ex Patre ante omnia sæcula; factum ex muliere in tempore novissimo: et in Spiritum sanctum, et reliqua. Sicque conjungitur [*F. deest Ecclesiæ*] sacro fonte baptismatis.

De unctione capitis.

Post hoc salutare lavacrum linitur caput ejus sacro chrismate, unde sacerdotes et reges unctos esse novimus in Veteri Testamento. Ut intelligat baptizatus regale ac sacerdotale ministerium se accepisse, quia illius corpori adunatus est, qui Rex summus et Sacerdos est verus: et regnum sperare

debet perpetuum, et hostias immaculatæ conversationis Deo semper offerre.

De tegumento capitis.

Tegitur postea linteo. Et hoc de Veteri Testamento assumptum est; sic enim scriptum est in Exodo: *Filius quoque illius, scilicet Aaron, applicabis et indues tunicis lineis, cingesque balteæ, Aaron scilicet et liberæ ejus, et impones eis mitram* (Exod. xxix, 8, 9). Jam percepta gratia sacri baptismatis non reconflat viribus suis, sed semper deprecetur ut protectus sit cœlesti auxilio. Protectionem Domini præclaram volumus intelligere per linteum quo caput tegitur.

De indumento.

Albis induitur vestimentis; ut sciat se inviolatum corpus possidere, et charitate Spiritu sancti illustratum cor se habere: sive recognoscat se justitiam et nuptialem vestem habere. Per vestimenta enim opera justitiæ intelliguntur, unde dicitur eis: *Sacerdotes induantur justitia* (Psal. cxxx, 9).

De confirmatione corporis et sanguinis.

Confirmatur postea corpore et sanguine Domini, ut sciat per talia mysteria diabolum expulsus ab ejus corde, ac Christum inhabitare ita ut confidenter dicamus: *Omnes, qui in Christo baptizati estis, Christum induistis* (Gal. iii, 27).

De parvulis non loquentibus ^a

Quamvis parvuli per ætatem non possint intelligere ipsam conversionem ad Deum atque credulitatem, credimus tamen eos ad Dominum converti propter conversionis sacramentum, et fidem habere propter fidei sacramentum, sicut legimus in Augustini epistola ad Bonifacium episcopum, de parvulis requirentem, ubi dicit: *« Ipsa responsio ad celebrationem pertinet sacramenti, sicut de ipso [baptismo] Apostolus: Consepulti, inquit, sumus cum Christo per baptismum in mortem* (Rom. vi, 4). Non autem est, sepulchram significavimus, sed prorsus est: *consepulti sumus*. Sacramentum ergo tantæ rei non nisi ejusdem rei vocabulo nuncupavit. Itaque parvulum etsi nondum fides illa, quæ in credentium voluntate consistit, jam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem facit. Nam sicut credere respondetur, ita etiam fidelis vocatur; non rem ipsam mente annuendo, sed ipsius rei sacramentum percipiendo. Cum autem se homo sapere cœperit, non illud sacramentum repetet, sed intelliget, ejusque voluntati consona ejus voluntate coaptabitur. Hoc quoad non potest, valebit sacramentum ad ejus tutelam adversus contrarias potestates; et tantum valebit, ut si ante majoris ætatem [Al., ante majoris usum ætatis, vel a rationis usu] ex hac vita emigraverit, per ipsum sacramentum, commendante Ecclesiæ charitate, ab illa condemnatione quæ per unum hominem intravit in mundum, Christiano adjutorio liberetur. » Hucusque Augustinus de parvulis non loquentibus.

^a In cod. S. Galli Titulus: *De parvulis non intelligentibus et tunc fidem habentibus.*

Potest fieri ut qui alieno peccato sunt ligati, aliena professione solvantur.

Hæc, piissime imperator, causa obedientiæ posuimus, quia dignum est vestræ voluntati omnibus viribus obedire. Tamen in omnibus hijs quæ diximus parati sumus agribus inclinatis a doctoribus [Ms., a doctoribus inclytis] corrigi et emendari. De nostra credulitate hæc dicimus et recepimus, quod Isaias dixit: *Verbum abbreviatum faciet Dominus super terram* (Isai. ix, 28). Credimus unum Deum verum et verum semper esse immutabilem, tamen mutabilia operantem, nunquam esse sine sua sapientia, hoc est, sine Filio suo; neque sine ejus voluntate, hoc est, sine Spiritu sancto. Deus Pater in bona voluntate sua omnia creavit per sapientiam. Credimus tres personas Patris et Filii et Spiritus sancti, et recepimus versus Sedulii:

Non quia, qui summus Pater est, et Filius hic est.
Sed quia, quod summus Pater est, et Filius hoc est.

Filium solum assumpsisse carnem humanam, ut visibilis foret hominibus; hunc baptizatum, quia oportebat nos baptizari; hunc mortuum corpore mundo, ut nos moremur peccatis; hunc resurrexisse a mortuis, ut nos speraremur resurrectionem; hunc venturum in novissimo judicio, quando segregabit oves ab hædis, et postea solos malos in inferno, hoc est, in pœnis victuros; justos solos in regno Dei beate regnatos. Hæc est, justissime imperator, nostra credulitas, hæc est spes firma, hunc Deum amamus, quem ardentius amare desideramus.

Dixistis, serenissime imperator, velle vos scire qualiter nos et suffraganei nostri doceremus populum Dei de baptismi sacramento. Hæc prout potuimus, prælibavimus. Suffraganeus est nomen mediæ significationis; ideo nescimus quale fixum ei apponere debeamus, ut, presbyterorum, aut abbatum, aut diaconorum, et ceterorum gradum inferiorum. Si forte episcoporum nomen, qui aliquando vestre civitati subjecti erant, addere debemus, oro ut hoc non imputet dominus servo suo, quia usque in præsens tempus non sum ausus ea attingere, quæ nobis injuncta non sunt; sed paratus sum omnium Christi servorum vestigia sequi. Et si forte presbyterorum; supradictum ordinem docuimus illos et admonimus, ut sæpe doceant populum Dei, vana hujus mundi relinquere et vera cœlestia petere. Ex hoc, unde me cogit vestra jussio respondere: *si in hoc, quod prædico, me ipsum custodiam*, ita respondeo: *Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos* (Psal. cxiv, 15). Sciat, domine mi, sanctissima gubernatio vestra, nulli me prædicare, ut peccet. Et tamen recolo sententiam beati Jacobi, ubi ait: *In multis enim offendimus omnes* (Jac. i, 9). Cum summus Christi loqueretur apostolus, præmisit, *in multis*, et subjunxit, *omnes*; ut tanto cautius imperfecti quoque in loquendo, vel agendo circumspectiant, quanto certius cognoverint, quia nec per-

^b Vide quæ diximus in Monito prævio.

fecti quidem boni, et qui Spiritus sancti gratia duce A
incedunt, hujus vitæ viam sine offensione peccati
alicujus transilire ullatenus possent, atque ideo docemur sic : *Si confiteamur peccata nostra, fidelis et
justus est, ut remittat nobis peccata nostra (I Joan. 1,
9); quia sine peccato in hac vita esse non possumus.* Prima salutis spes est confessio, nec quisque se
justum putet et ante oculos Dei erigat cervicem ;
deinde, dilectio, quia *charitas Dei operit multitudi-
nem peccatorum (I Petr. iv, 8).*

Y.

RESPONSORIA CAROLI MAGNI

AD PRÆCEDENTEM EPISTOLAM.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Ca-
rolus serenissimus Augustus, a Deo coronatus, ma-
gnus pacificus imperator, Romanum gubernans im- B
perium, qui et per misericordiam Dei rex Francorum
et Longobardorum, Amalario venerabili episcopo, in
Domine salutem.

Scripta nobis tua sanctitate directa, grata sus-
cepimus dextera; pro quo tibi laudes et gratias

^a Hinc jam patet clausulam illam epistolæ superioris, quæ incipit : *Dixistis, serenissime imperator, vere
ad illam pertinere, de quo dubitabat Canisius.*

referimus, maxime quia eum ipsa perlegere in pre-
sentia nostra fecissemus, catholica et orni laude
digna invenimus. Et hoc, quod nobis obediens fuisti,
et nostris jussionibus accelerare curasti, gratiam
agimus. Quamvis enim tuam sanctitatem in spiri-
tualibus et Christianis doctrinis sollicitam esse non
ignoramus, adhuc te monemus et exhortamur, ut
magis ac magis in Christiana doctrina et prædica-
tione sancta omnes qui sub tuo regimine consistant
et ad tuam dioccesim pertinent, imbueri non grave-
ris. ^a De episcopis suffraganeis ad Ecclesiam Trefo-
rum [*Ita ms. loco Trevirorum*], in qua Domino an-
nuente te præselem esse volumus, ^b sicut antenus
[*F.*, hactenus] nostram ordinationem et dispositionem
atque jussionem exspectasti, volumus, ut interim,
quod ad nostrum veniens [veneris] colloquium, ita
exspectes. Cæteris vero gradibus, id est, presbyteris,
diaconibus, et omni clero, vel plebi tuæ tibi commissæ
inter [intra] tuam parochiam commorantibus cum
omni devotione prædicare et docere viam veritatis
studeas. Bene vale et ora pro nobis.

THEODORUS

ARCHIEPISC. CANTUARIENSIS ^a.

THEODORI PŒNITENTIALE

(*Omnia quæ reperiri potuerunt ejusdem capitulis ad ductum, per canones selectos ex
antiquissima canonum Collectione ms. nec non per plura ex variis Pœnitentialibus
hactenus ineditis excerpta expositum; præclaris ecclesiasticæ disciplinæ Monumentis,
quæ ex optimis codicibus mss. selecta sunt, confirmatum.*)

JACOBUS PEITT *primus in lucem edidit; cum pluribus conciliorum canonibus consulti; dis-
sertationibus et notis illustravit*

Epistola dedicatoria.

CLARISSIMO DOCTISSIMOQUE VIRO,

OMNIUM BENEFICENTISSIMO,

VETERUM CODICUM MANUSCRIPTORUM INDAGATORI CUMOSISSIMO ET PULCHERRIMO,

ECCLESIE GALLICANÆ JURIS SEU LIBERTATIS STUDIOSSIMO,

ANTONIO VYON DOMING D'HEROUVAL.

Tantum tibi debeo, vir clarissime, quantum persolvere nunquam possim. Sed ea sunt beneficia tua, qua-
ta olim laudabat Romanus orator, ut ingenui sit animi, cui multum debetur, eidem plurimum velle debere.
Certum quoque illud est quod ait poeta :

Nentiquam effectum liberi esse hominis poto,
Cum is nihil promereat, postulare id gratiæ apponi tibi.

Itaque cum abhinc aliquot annis animadverterem, vir clarissime, plerisque libros nostrorum temporum
præstantissimos publica tua beneficentia adornari, cumque sicut lectionis, ita et liberalitatis essem particeps,
mea quodammodo solvere nomina cupiebam. Verum quid de meo referre possem? sequine debuissim illud
poetæ comici consilium?

Quoniam id fieri quod vis non potest, velis id quod possis.

^a Theodorus sæculo vii ad finem vergente floruit :
non igitur, secundum ordinem chronologicum, hic
tibi locus suus. Sed ignoscat indulgens lector; serius

enim, licet a nobis undequaque jam diu requisi-
tus, in manus nostras venit liber sancti archiepi-
scopi. Edit.